

A. Komentarz do art. 1154–1217 KPC

Kodeks postępowania cywilnego

z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 296)

Tekst jednolity z dnia 31 października 2016 r. (Dz.U. 2016, poz. 1822)¹

(zm.: Dz.U. 2015, poz. 1311, poz. 1527; 2016, poz. 1823, poz. 1860, poz. 1948, poz. 2138, poz. 2260 i 2261; 2017, poz. 67, poz. 85, poz. 187, poz. 768, poz. 933, poz. 1133, poz. 1136)

(wyciąg)

Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy)

Tytuł I. Przepisy ogólne

Art. 1154. [Właściwość miejscowa]

Przepisy części niniejszej stosuje się, jeżeli miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a w wypadkach w części tej określonych – także wtedy, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone.

Spis treści

	Nb
I. Uwagi wstępne	1–3
1. Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym	1
2. Postulaty zmian legislacyjnych	2
3. Tożsamość pojęć sądu polubownego oraz sądu arbitrażowego	3
II. Charakter prawny postępowania arbitrażowego	4–7
1. Charakter prawny postępowania arbitrażowego	4
2. Cechy charakterystyczne postępowania arbitrażowego	5
3. Zalety i wady postępowania arbitrażowego	6
4. Długotrwałość postępowań postarbitrażowych	7
III. Zakres stosowania	8–11
1. Zakres stosowania regulacji	8
2. Właściwość miejscowa	9
3. Arbitraż poza terytorium RP	10
4. Wyłączenie kognicji sądu państwowego	11
IV. Stałe sądy arbitrażowe a sądy polubowne <i>ad hoc</i>	12–14
1. Stały sąd polubowny a sąd polubowny <i>ad hoc</i>	12
2. Postępowanie przed stałym sądem polubownym	13
3. Postępowanie przed sądem polubownym <i>ad hoc</i>	14

¹ Tekst jednolity ogłoszono dnia 9.11.2016 r.

I. Uwagi wstępne

- 1 **1. Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym.** Regulacja części piątej KPC wzorowana jest na tekście ustawy modelowej w sprawie międzynarodowego arbitrażu handlowego, przyjętej przez Komisję Narodów Zjednoczonych ds. Międzynarodowego Prawa Handlowego w dniu 21.6.1985 r., zmienionej następnie przez Komisję Narodów Zjednoczonych ds. Międzynarodowego Prawa Handlowego w dniu 7.7.2006 r. Według stanu na 31.5.2017 r., krajowe przepisy oparte na ustawie modelowej zostały przyjęte w 75 krajach, w 106 jurysdykcjach (www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration_status.html, data dostępu: 30.6.2017 r.).
- 2 **2. Postulaty zmian legislacyjnych.** Analizowaną regulację (wprowadzoną na mocy ustawy z 28.7.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 178, poz. 1478) uznać należy za nowoczesną oraz odpowiadającą standardom międzynarodowym, jak również aprobowaną przez międzynarodowe środowiska arbitrażowe i biznesowe (por. *R. Morek*, *Mediacja i arbitraż*, s. 105). W ostatnich latach praktycy i teoretycy prawa przedstawili szereg propozycji zmian legislacyjnych mających na celu ulepszenie ram prawnych sądownictwa polubownego w Polsce [por. *B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, M. Zachariasiewicz* (red.), *Biała Księga* oraz *B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz* (red.), *Diagnoza arbitrażu*]. Część z nich została uwzględniona w ustawie z 10.9.2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. z 2015 r. poz. 1595), która weszła w życie w dniu 1.1.2016 r. i zmieniła m.in. brzmienie art. 1174 § 1, art. 1207, 1208, 1210, 1213, 1214 oraz art. 1215 § 3 KPC, jak również wprowadziła nowy przepis art. 1213¹ KPC (zob. szerzej *M. Aślanowicz*, *Nowelizacja części piątej KPC*, s. 34). Pozostałe postulaty zmian (odnoszące się np. do kwestii zdatności arbitrażowej sporów korporacyjnych, dopuszczalności pełnienia funkcji arbitra przez sędziów państwowych, ograniczenia odpowiedzialności arbitra, treści wyroku sądu polubownego) nie zostały dotychczas uwzględnione, jednak pozostają przedmiotem dyskusji przedstawicieli doktryny prawa (por. szczególnie uwagi odnośnie do poszczególnych przepisów przedstawione poniżej).
- 3 **3. Tożsamość pojęć sądu polubownego oraz sądu arbitrażowego.** Pojęcia sądu polubownego oraz sądu arbitrażowego, jak również postępowania przed sądem polubownym oraz postępowania przed sądem arbitrażowym pozostają tożsame – co wynika wprost z brzmienia tytułu części piątej KPC.

II. Charakter prawny postępowania arbitrażowego

- 4 **1. Charakter prawny postępowania arbitrażowego.** Określenie charakteru prawnego postępowania arbitrażowego budzi w doktrynie prawa kontrowersje. Niektórzy autorzy uważają je za postępowanie pozasądowe – uznając za decydujący fakt, że sądy polubowne nie są państwowymi organami wymiaru sprawiedliwości, inni zaś twierdzą, że postępowanie to może zostać uznane za postępowanie sądowe [*T. Ereciński*, w: *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. V, s. 662, Nb 4]. Za najbardziej trafny należy uznać pogląd, iż postępowanie arbitrażowe stanowi swoisty rodzaj postępowania sądowego, będąc w istocie alternatywnym sposobem rozstrzygania sporów [por. *P. Prus*, w: *M. Manowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, s. 1199, Nb 2].
- 5 **2. Cechy charakterystyczne postępowania arbitrażowego.** Jako charakterystyczne cechy postępowania arbitrażowego traktuje się przede wszystkim: decydujące znaczenie woli stron (w rozstrzygnięciu sporu w postępowaniu przed sądem polubownym), pomocniczy charakter przepisów prawa materialnego, szybki i odformalizowany charakter postępowania oraz poufność [*A. Szumański*, w: *A. Szu-*

mański (red.), System Prawa Handlowego, t. 8, s. 14 i n. oraz *M. Aślanowicz*, Pozycja prawna, s. 20 i n.).

3. **Zalety i wady postępowania arbitrażowego.** Analizując cechy charakterystyczne postępowania arbitrażowego, wskazać należy także na jego wady i zalety (w porównaniu z postępowaniem przed sądem państwowym). Za podstawowe zalety uznać trzeba elastyczność i szybkość postępowania arbitrażowego, fachowość arbitrow (wybieranych – co do zasady – przez strony postępowania) oraz prywatny charakter postępowania powiązany z jego poufnością (por. *J. Rąjski*, Zagadnienia poufności, s. 1 i n.). Najistotniejszymi wadami postępowania arbitrażowego pozostają jego stosunkowo wysokie koszty [choć część autorów uznaje koszty postępowania arbitrażowego za atrakcyjne w porównaniu z kosztami postępowania przed sądami państwowymi; por. *T. Ereciński*, w: *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. V, s. 663, Nb 5], ryzyko popełnienia przez arbitrow błędu w stosowaniu prawa lub zasad słuszności, które może być niemożliwe do naprawienia, oraz ograniczona kognicja sądu arbitrażowego (*M. Aślanowicz*, Pozycja prawna, s. 32–42).

4. **Długotrwałość postępowań postarbitrażowych.** Odrębnym zagadnieniem jest długotrwałość postępowań postarbitrażowych, mogąca opóźnić wykonanie wyroku wydanego przez sąd polubowny (zob. szerzej uwagi do art. 1206 i n. KPC). Mimo iż na mocy ZmKPC05 spłaszczono postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego do kontroli dokonywanej wyłącznie przez sąd jednej instancji (sąd apelacyjny – por. art. 1208 § 1 KPC) oraz ewentualnej kontroli kasacyjnej dokonywanej przez Sąd Najwyższy, to w dalszym ciągu utrudnienie (opóźnienie) możliwości wprowadzenia wyroku sądu polubownego do obrotu prawnego zmniejsza atrakcyjność postępowania arbitrażowego w porównaniu z postępowaniem prowadzonym przed sądem powszechnym. Z drugiej jednak strony wyrok wydany w postępowaniu przed sądem powszechnym podlega także kontroli drugoinstancyjnej (podczas kiedy postępowanie przed sądem polubownym jest zwykle jednoinstancyjne), jak również może zostać zaskarżony przez każdą ze stron w drodze skargi kasacyjnej.

III. Zakres stosowania

1. **Zakres stosowania regulacji.** Przepisy części piątej KPC zezwalają na poddanie sporów mających zdolność arbitrażową (por. art. 1157 KPC) pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (arbitrażowego). Zawarcie umowy o arbitraż wymaga umowy stron, w której należy wskazać przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć (por. art. 1161 § 1 KPC). Wymaganą formę zapisu na sąd polubowny reguluje art. 1162 oraz art. 1164 KPC (w odniesieniu do sporów z zakresu prawa pracy).

2. **Właściwość miejscowa.** Przepisy części piątej KPC odnoszą się przede wszystkim do krajowego sądownictwa polubownego. Wskazana regulacja odnosi się także do postępowania przed sądem polubownym poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz takiego postępowania przed sądem polubownym, którego miejsce nie jest oznaczone, jednak jedynie w wypadkach w tej części określonych – tj. art. 1165 § 1 KPC (na mocy art. 1165 § 4 KPC), art. 1166 § 1 KPC (na mocy art. 1166 § 2 KPC) oraz art. 1192 § 1 KPC (na mocy art. 1192 § 2 KPC). Ponadto wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta niezależnie od tego, w jakim państwie zostały wydane, podlegają uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności na zasadach określonych w tytule VIII części piątej KPC (art. 1212 § 2 KPC).

3. **Arbitraż poza terytorium RP.** Mając powyższe na uwadze, jedynie częściowo zgodzić się można z poglądem [por. *A. Zieliński*, w: *A. Zieliński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, s. 1785, Nb 5], iż „ustawodawca nie wyodrębnił sądownictwa polubownego (arbitrażu) w sprawach krajowych i w sprawach międzynarodowych,

przyjmując ich wspólną regulację w KPC”. Ustawodawca rzeczywiście bowiem nie traktuje inaczej arbitrażu prowadzonego przed sądem polubownym znajdującym się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej pomiędzy podmiotami wyłącznie polskimi, niż pomiędzy podmiotem polskim i podmiotem zagranicznym (bądź wyłącznie pomiędzy podmiotami zagranicznymi), jednak przepisy KPC w ogóle nie będą miały zastosowania (z zastrzeżeniem uwag przedstawionych powyżej) do „arbitrażu międzynarodowego”, rozumianego jako arbitraż prowadzony poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nawet jeżeli takie postępowanie prowadzone będzie pomiędzy dwoma (lub więcej) podmiotami polskimi.

- 11 4. Wyłączenie kognicji sądu państwowego.** Przyjęcie przez strony zapisu na sąd polubowny wiąże się – w razie powstania sporu – z ukonstytuowaniem się sądu prywatnego (sądu arbitrażowego), z jednoczesnym wyłączeniem kognicji sądu państwowego (powszechnego) [zob. A. Szumański, w: A. Szumański (red.), System Prawa Handlowego, t. 8, s. 8, Nb 1]. Sądowi państwowemu przysługuje zaś kompetencja do uchylenia wyroku sądu polubownego wydanego w Rzeczypospolitej Polskiej, w postępowaniu wszczętym na skutek wniesienia skargi o jego uchylenie, zgodnie z przepisami art. 1205 i n. KPC. Wyrok sądu polubownego lub ugodą przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności (art. 1212 § 2 KPC).

IV. Stałe sądy arbitrażowe a sądy polubowne *ad hoc*

- 12 1. Stały sąd polubowny a sąd polubowny *ad hoc*.** Przepisy części piątej KPC mają w takim samym stopniu zastosowanie do postępowań prowadzonych przez stałe sądy arbitrażowe, jak i do postępowań prowadzonych przez sądy arbitrażowe powołane dla rozstrzygnięcia poszczególnego sporu (por. art. 1158 § 2 KPC) – tj. sądy polubowne *ad hoc*, o ile oczywiście spełniony jest (analizowany powyżej) warunek dotyczący właściwości miejscowej. Jedyna odmienność proceduralna (związana z prowadzeniem postępowania przez stały sąd polubowny w porównaniu z postępowaniem prowadzonym przez sąd polubowny *ad hoc*) polega na tym, iż stałe sądy polubowne mogą przechowywać akta we własnych archiwach i wówczas powinny udostępniać je sądowi oraz innym uprawnionym organom na ich żądanie (por. art. 1204 § 2 KPC), podczas gdy sąd polubowny *ad hoc* zobowiązany jest do złożenia akt sprawy wraz z oryginałem wyroku w sądzie powszechnym (por. art. 1204 § 1 KPC).
- 13 2. Postępowanie przed stałym sądem polubownym.** Jeżeli strony nie postanowiły inaczej, w przypadku prowadzenia postępowania przed stałym sądem arbitrażowym, strony wiąże (także) regulamin danego stałego sądu polubownego obowiązujący w dacie zawarcia zapisu na sąd polubowny (por. art. 1161 § 3 KPC). Stałymi sądami arbitrażowymi rozstrzygającymi największą liczbę sporów w Polsce jest Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan oraz Sąd Polubowny (Arbitrażowy) przy Związku Banków Polskich, jak również wiele regionalnych sądów arbitrażowych, jak np. Sąd Arbitrażowy przy Nowotomyskiej Izbie Gospodarczej, czy też Lubelski Sąd Arbitrażowy. Strony, które poddały spór pod rozstrzygnięcie stałego sądu polubownego zgodnie z jego regulaminem, mogą zmieniać postanowienia tego regulaminu (art. 1161 § 3 zd. 2 i art. 1184 § 1 KPC). W takiej sytuacji sąd polubowny może jednak odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania (art. 1168 § 2 KPC) (por. wyr. SN z 20.3.2015 r., II CSK 352/14, OSNC 2016, Nr 3, poz. 35).
- 14 3. Postępowanie przed sądem polubownym *ad hoc*.** W przypadku prowadzenia postępowania przed sądem polubownym *ad hoc*, postępowanie prowadzone jest

zwykle w oparciu o Regulamin Arbitrażowy UNCITRAL bądź szczegółowe zasady postępowania są uzgadniane pomiędzy stronami. W razie braku uzgodnienia w tym zakresie zasady postępowania zaproponować może zespół orzekający – przyjąć jednak należy, iż powinny one zyskać aprobatę stron postępowania. W praktyce spotyka się niekiedy korzystanie przez sądy polubowne *ad hoc* z regulaminu określonego stałego sądu arbitrażowego, jednak bez korzystania z administrowania sporu przez ten sąd oraz bez ponoszenia przez strony opłat na rzecz tego sądu [zjawisko to nazywane jest arbitrażem „na kocią łapę” – por. A. Szumański, w: A. Szumański (red.), System Prawa Handlowego, t. 8, s. 53–54, Nb 96–98].

Art. 1155. [Określenie miejsca postępowania]

§ 1. Miejsce postępowania przed sądem polubownym wskazują strony, a w razie braku takiego wskazania określa je sąd polubowny, biorąc pod uwagę przedmiot postępowania, okoliczności sprawy i dogodność dla stron.

§ 2. Jeżeli miejsce postępowania przed sądem polubownym nie zostało określone przez strony ani przez sąd polubowny, uważa się, że miejsce tego postępowania znajdowało się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, gdy na tym terytorium wydane zostało orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

Spis treści

	Nb
I. Pojęcie miejsca postępowania przed sądem polubownym	1–4
1. Miejsce postępowania przed sądem polubownym	1
2. Miejsce na naradę. Siedziba sądu arbitrażowego	2
3. Artykuł 1155 § 1 KPC a ustawa modelowa	3
4. Miejsce postępowania a jurysdykcja krajowa sądów polskich .	4
II. Ustalenie miejsca postępowania przed sądem polubownym . .	5–10
1. Wskazanie miejsca postępowania przez strony	5
2. Określenie miejsca postępowania przez sąd polubowny	6
3. Formy prowadzenia postępowania	7
4. Wyznaczenie rozprawy	8
5. Miejsce postępowania w przypadku nieodbycia rozprawy . . .	9
6. Zwroćenie się o dokonanie czynności do sądu powszechnego	10
III. Miejsce wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie	11–12
1. Orzeczenie kończące postępowanie w sprawie	11
2. Miejsce wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie	12

I. Pojęcie miejsca postępowania przed sądem polubownym

1. **Miejsce postępowania przed sądem polubownym.** Miejsce postępowania 1 przed sądem polubownym w rozumieniu art. 1155 KPC jest przede wszystkim kategorią prawną [K. Weitz, w: T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. V, s. 669, Nb 2]. W doktrynie zagranicznej podkreśla się jego abstrakcyjny lub formalny charakter, jako konstrukcji (techniczno-) prawnej (R. Morek, Mediacja i arbitraż, s. 112, Nb 7 wraz z powołaną literaturą).

2. **Miejsce na naradę. Siedziba sądu arbitrażowego.** Od pojęcia miejsca 2 postępowania przed sądem polubownym należy odróżnić miejsce na naradę – zgodnie bowiem z art. 1185 KPC, jeżeli strony nie uzgodniły inaczej, sąd polubowny niezależnie od ustalonego miejsca postępowania może wyznaczyć posiedzenie w każdym miejscu, jakie uzna za stosowne dla odbycia narady arbitrów albo dla

przeprowadzenia dowodów. Pojęcia powyższe należy z kolei odróżnić od pojęcia „siedziby sądu arbitrażowego” – którą jest miasto, w którym prowadzi działalność dany stały sąd arbitrażowy (por. np. § 1 ust. 8 Regulaminu SAKIG, § 1 ust. 1 Regulaminu SAKL, § 2 ust. 1 Regulaminu SPZBP).

- 3 **3. Artykuł 1155 § 1 KPC a ustawa modelowa.** Artykuł 1155 § 1 KPC wzorowany jest na art. 20 ust. 1 ustawy modelowej, przyznającym stronom swobodę wyboru miejsca arbitrażu, zespołowi orzekającemu zaś prawo do jego ustalenia w razie braku decyzji stron w tym zakresie.
- 4 **4. Miejsce postępowania a jurysdykcja krajowa sądów polskich.** Określenie miejsca postępowania ma kluczowe znaczenie dla przyznania sądom polskim jurysdykcji krajowej w sprawach związanych z sądem polubownym – która przysługuje, jeżeli miejsce postępowania znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1156 zd. 1 KPC) bądź gdy przepisy części piątej KPC przewidują czynności sądu w związku z postępowaniem przed sądem polubownym, którego miejsce znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone (art. 1156 zd. 2 KPC). W przypadku uzgodnienia przez strony bądź wyznaczenia przez sąd polubowny miejsca postępowania poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, nie będą miały zastosowania przepisy części piątej KPC. Rozstrzygnięcie kończące spór nie będzie także podlegało kontroli skargowej określonej w art. 1206–1211 KPC. Wyrok sądu polubownego wydany za granicą (lub ugoda zawarta przed sądem polubownym za granicą) podlegać będzie natomiast uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności w trybie art. 1215 KPC.

II. Ustalenie miejsca postępowania przed sądem polubownym

- 5 **1. Wskazanie miejsca postępowania przez strony.** O wyborze miejsca postępowania decydują strony, które mogą wskazać je zarówno w zapisie na sąd polubowny, jak i po powstaniu pomiędzy nimi sporu, a nawet po wszczęciu postępowania arbitrażowego. Wskazanie miejsca postępowania arbitrażowego nie stanowi natomiast *essentialia negotii* zapisu na sąd polubowny (por. art. 1161 § 1 KPC), a przez to nie uniemożliwia rozstrzygnięcia sporu przez sąd arbitrażowy. W razie braku uzgodnienia stron w tym zakresie, miejsce postępowania wskazywane jest przez sąd polubowny.
- 6 **2. Określenie miejsca postępowania przez sąd polubowny.** Zgodnie z brzmieniem art. 1155 § 1 KPC sąd polubowny, określając miejsce postępowania, bierze pod uwagę przedmiot postępowania, okoliczności sprawy i dogodność dla stron. W razie jednak nieuwzględnienia przez zespół orzekający którejkolwiek (bądź żadnej) ze wskazanych okoliczności, stronom nie przysługuje od rozstrzygnięcia w tym zakresie żaden środek odwoławczy. W praktyce więc decyzja sądu polubownego o wyborze miejsca postępowania może mieć charakter całkowicie dyskrecyjalny.
- 7 **3. Formy prowadzenia postępowania.** Ani przepisy KPC, ani regulaminy większości stałych sądów arbitrażowych nie nakazują odbycia rozprawy (por. § 34 ust. 1 Regulaminu SAKIG, § 23 Regulaminu SAKL, § 28 ust. 1 Regulaminu SPZBP) – za w pełni dopuszczalne uznać należy więc przeprowadzenie postępowania wyłącznie na podstawie dokumentów i innych pism. Dopuszczalne jest także przeprowadzenie określonych czynności (np. wysłuchanie zeznań świadków, przesłuchanie stron itp.) za pomocą środków porozumiewania się na odległość (np. telekonferencji lub wideokonferencji). Nie jest konieczne dokonywanie odrębnych uzgodnień stron w tym zakresie, choć regulaminy niektórych stałych sądów arbitrażowych wprost dopuszczają taką formułę prowadzenia postępowania arbitrażowego (por. np. art. 24 ust. 4 Regulaminu ICC).

4. **Wyznaczenie rozprawy.** Za dyskusyjne uznać należy, czy sąd arbitrażowy 8 powinien wyznaczyć rozprawę w przypadku przedstawienia takiego żądania tylko przez jedną ze stron postępowania. Bardziej uprawnione wydaje się przyjęcie, iż – w braku uzgodnienia stron w tym zakresie oraz w braku regulacji mającego zastosowanie regulaminu – decyzja o wyznaczeniu rozprawy pozostawać będzie kompetencją zespołu orzekającego.

5. **Miejsce postępowania w przypadku nieodbycia rozprawy.** W przypadku 9 nieodbycia rozprawy ani posiedzenia w toku postępowania przed sądem polubownym, miejsce postępowania określa miejsce wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (por. uwagi powyżej).

6. **Zwrócenie się o dokonanie czynności do sądu powszechnego.** Niezależnie 10 od wskazanego przez strony bądź określonego przez sąd polubowny miejsca postępowania, zgodnie z art. 1192 § 1 KPC, sąd polubowny może zwrócić się o przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać, do sądu rejonowego, w którego okręgu dowód lub czynność powinna być przeprowadzona. Wskazanej kompetencji sądu polubownego nie uchybia ewentualna decyzja o niewyznaczeniu rozprawy w postępowaniu przed tym sądem (por. uwagi powyżej).

III. Miejsce wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie

1. **Orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.** Orzeczeniem kończącym 11 postępowanie w sprawie może być wyrok sądu polubownego (art. 1197 § 1 KPC) bądź postanowienie o umorzeniu postępowania wydane w przypadku, gdy powód nie wnieśli pozwu zgodnie z art. 1188 KPC (por. art. 1190 § 1 KPC), gdy strony zawarły ugodę przed sądem polubownym (por. art. 1196 § 1 KPC) bądź też gdy powód cofnął pozew (chyba że pozwany się temu sprzeciwił, a sąd polubowny uznał, że ma on uzasadniony interes w ostatecznym rozstrzygnięciu sporu – por. art. 1198 pkt 1 KPC), lub gdy sąd polubowny stwierdził, że dalsze prowadzenie postępowania stało się z innych przyczyn zbędne lub niemożliwe (por. art. 1198 pkt 2 KPC).

2. **Miejsce wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie.** Dla 12 uznania, że postępowanie przed sądem polubownym było prowadzone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wystarczy, że orzeczenie kończące postępowanie w sprawie zostało wydane w kraju. Wątpliwości budzić może natomiast to, jak rozumieć pojęcie „miejsce wydania orzeczenia kończącego postępowanie”. Dopuszczalne jest przyjęcie dwóch konkurencyjnych koncepcji: o konieczności ogłoszenia takiego orzeczenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bądź też o konieczności jego podpisania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zważywszy na fakt, iż ani przepisy KPC, ani regulaminy wiodących polskich stałych sądów arbitrażowych nie nakładają obowiązku ogłoszenia orzeczenia, przyjęć należy, iż (o ile strony nie uzgodnią inaczej) powinno zostać ono podpisane w kraju. W przypadku rozstrzygnięcia sporu przez arbitra jedyne konieczne więc będzie złożenie przez niego w kraju podpisu pod wydawanym rozstrzygnięciem. W przypadku rozstrzygnięcia sporu przez zespół orzekający złożony z większej liczby arbitrów podpisy w kraju powinny zostać złożone przez większość arbitrów (por. art. 1197 § 1 zd. 2 KPC; zob. też *M. Astanowicz*, Kadłubowe zespoły orzekające, s. 9 i n.).

Art. 1156. [Jurysdykcja krajowa]

Sądom polskim przysługuje jurysdykcja krajowa w sprawach uregulowanych przepisami niniejszej części, jeżeli miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Sądom polskim przysługuje jurysdykcja krajowa także wtedy, gdy przepisy niniejszej

części przewidują czynności sądu w związku z postępowaniem przed sądem polubownym, którego miejsce znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej albo nie jest oznaczone.

Spis treści

	Nb
I. Uwagi wstępne	1–5
1. Bezwzględnie obowiązujący charakter przepisu	1
2. Artykuł 1156 KPC a art. 1154 KPC	2
3. Sądy polskie	3
4. Chwila decydująca o istnieniu jurysdykcji krajowej	4
5. Odpadnięcie podstaw jurysdykcji krajowej w toku postępowania	5
II. Podstawy jurysdykcji krajowej sądów polskich	6–9
1. Podstawy jurysdykcji krajowej	6
2. Czynności sądów polskich w związku z postępowaniem poza granicami RP	7
3. Postulat rozszerzenia jurysdykcji krajowej sądów polskich	8
4. Ocena obowiązującej regulacji	9
III. Zakres jurysdykcji krajowej sądów polskich	10–11
1. Zakres jurysdykcji krajowej	10
2. Zastosowanie odpowiednich przepisów do postępowań poza granicami RP	11

I. Uwagi wstępne

- 1 1. Bezwzględnie obowiązujący charakter przepisu.** Przepis art. 1156 KPC ma charakter bezwzględnie obowiązujący. Strony zapisu na sąd polubowny nie mogą ograniczyć ani wyłączyć jego zastosowania.
- 2 2. Artykuł 1156 KPC a art. 1154 KPC.** Artykuł 1156 KPC powiązany jest z art. 1154 KPC w obu przypadkach ustawodawca wprowadził kryterium „miejsca postępowania”, przesądzające (odpowiednio) o jurysdykcji krajowej sądów polskich oraz o stosowaniu przepisów części piątej KPC.
- 3 3. Sądy polskie.** Sądami polskimi, o których mowa w art. 1156 KPC, są sądy, które byłyby właściwe do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny (por. art. 1158 § 1 KPC).
- 4 4. Chwila decydująca o istnieniu jurysdykcji krajowej.** O istnieniu jurysdykcji krajowej sądu polubownego decyduje moment wszczęcia postępowania [por. A. Zieliński, w: A. Zieliński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, s. 1788, Nb 4]. Przyjąć jednocześnie należy, że jeżeli strony wskażą bądź sąd polubowny określi miejsce postępowania przed sądem polubownym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej już po doręczeniu pozwanemu wezwania na arbitraż (pozwu), to sądom polskim także przysługiwać będzie jurysdykcja krajowa.
- 5 5. Odpadnięcie podstaw jurysdykcji krajowej w toku postępowania.** Zgodnie z art. 1097 § 1 KPC jurysdykcja krajowa istniejąca w chwili wszczęcia postępowania trwa nadal, choćby jej podstawy odpadły w toku postępowania.

II. Podstawy jurysdykcji krajowej sądów polskich

- 6 1. Podstawy jurysdykcji krajowej.** W przypadku gdy podstawą jurysdykcji krajowej sądów polskich jest miejsce postępowania przed sądem polubownym (art. 1156 zd. 1 KPC), zakres jurysdykcji krajowej jest całkowity (por. uwagi poniżej). W przypadku gdy podstawą jurysdykcji krajowej są okoliczności wskazane

w art. 1156 zd. 2 KPC, zakres jurysdykcji krajowej jest ograniczony do danej czynności określonej w mającym zastosowanie przepisie KPC.

2. Czynności sądów polskich w związku z postępowaniem poza granicami RP. 7 Przepisami części piątej KPC przewidującymi czynności sądów polskich w związku z postępowaniem przed sądem polubownym, którego miejsce znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, są: art. 1165 § 1–3 KPC (na mocy art. 1165 § 4 KPC), art. 1166 § 1 KPC (na mocy art. 1166 § 2 KPC) oraz art. 1192 § 1 KPC (na mocy art. 1192 § 2 KPC).

3. Postulat rozszerzenia jurysdykcji krajowej sądów polskich. W literaturze 8 przedmiotu podnosi się niekiedy, iż granice jurysdykcji krajowej sądów polskich w wypadku, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym nie jest jeszcze oznaczone, zostały ujęte w art. 1156 zd. 2 KPC w odniesieniu do pewnych spraw zbyt wąsko [K. Weitz, w: T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, s. 673, Nb 4]. Zdaniem tego autora celowe byłoby, aby sądy polskie w sprawach o powołanie, odwołanie i wyłączenie arbitrów przez sąd państwowy mogły orzekać także wtedy, gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym nie zostało jeszcze oznaczone, jednak sprawa, która ma zostać rozstrzygnięta przez sąd polubowny, jest odpowiednio powiązana z naszym krajem. Stanowisko takie podziela R. Sikorski [tenże, w: B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz (red.), Diagnoza arbitrażu, s. 39–40], wskazując, iż może zdarzyć się tak, że strony ani w sposób wyraźny, ani w sposób dorozumiany nie określą miejsca postępowania arbitrażowego, a jednocześnie nie będzie możliwe określenie miejsca postępowania przez sąd polubowny, gdyż postępowanie jest na wczesnym etapie, na którym nie dokonano wyboru arbitrów, a zatem sąd polubowny, który takiego wyboru miałby dokonać, jeszcze się nie ukonstytuował.

4. Ocena obowiązującej regulacji. Dostrzegając znaczenie sygnalizowanego 9 przez wskazanych autorów problemu, trudno jednak zgodzić się z przedstawionym postulatem rozszerzenia jurysdykcji krajowej sądów polskich. Po pierwsze bowiem, nie sposób precyzyjnie określić, na czym dokładnie mogłoby polegać „odpowiednie powiązanie” danej sprawy z naszym krajem – co skutkować może w praktyce daleko posuniętymi rozbieżnościami interpretacyjnymi. Po drugie zaś, ewentualne przyjęcie (stosowanie) analogicznej regulacji w obcych systemach prawnych prowadziłyby do powstania „konkurencyjnej” jurysdykcji krajowej (w analizowanych tu sprawach o powołanie, odwołanie i wyłączenie arbitrów przez sąd państwowy), w wyniku czego sądy państwowe w kilku krajach mogłyby być właściwe do rozstrzygnięcia tej samej kwestii. W rezultacie sąd polski mógłby np. wyłączyć arbitra, a sąd zagraniczny oddalić złożony przez tą samą stronę, w tym samym czasie, wniosek o wyłączenie tego samego arbitra – co budziłoby wątpliwości co do statusu prawnego tego arbitra oraz składu zespołu orzekającego. Mając powyższe na względzie, obecnie obowiązującą regulację art. 1156 zd. 2 KPC uznać należy za właściwą.

III. Zakres jurysdykcji krajowej sądów polskich

1. Zakres jurysdykcji krajowej. Zakres jurysdykcji krajowej sądów polskich 10 obejmuje zarówno kompetencje wykonywane w toku postępowania przed sądem polubownym, jak i po zakończeniu postępowania. W toku postępowania sąd państwowy ma uprawnienie do: powołania arbitrów (art. 1171 § 2 pkt 1–3 oraz art. 1172–1173 KPC), wyłączenia arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC), odwołania arbitra (art. 1177 § 2 KPC), wyznaczenia arbitra zastępczego (art. 1178 § 2 KPC), ustalenia wynagrodzenia arbitra (art. 1179 § 2 KPC), jak również przeprowadzenia dowodu lub wykonania innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 § 1 KPC; przy czym kompetencję tę sąd państwowy może także wykorzystać,

gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone; por. art. 1192 § 2 KPC). Po zakończeniu postępowania sąd państwowy jest właściwy do rozpoznania skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 1205 i n. KPC) oraz do uznania i stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej (art. 1212 i n. KPC).

- 11 2. Zastosowanie odpowiednich przepisów do postępowań poza granicami RP.** Analogiczne postanowienia (o rozszerzonym zastosowaniu odpowiednich przepisów części piątej KPC do postępowań przed sądem polubownym, w których miejsce postępowania znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone) zawiera także art. 1165 § 4, art. 1166 § 2 oraz art. 1192 § 2 KPC.

Art. 1157. [Zakres przedmiotowy]

Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty.

Spis treści

	Nb
I. Pojęcie zdatności arbitrażowej	1–3
1. Zdatność arbitrażowa	1
2. Wymóg określenia stosunku prawnego, z którego spór może wynikać	2
3. Przesłanka zdatności arbitrażowej	3
II. Sprawy, które mogą być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego	4–10
1. Spory mające zdatność ugodową	4
2. Spory z zakresu prawa pracy	5
3. Zobowiązanie wekslowe	6
4. Zabezpieczenie roszczeń	7
5. Roszczenie z art. 18 ust. 1 pkt 5 ZNKU	8
6. Spory z udziałem konsumentów	9
7. Spór o podział majątku wspólnego	10
III. Sprawy, co do których jest dyskusyjne, czy mogą być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego	11–19
1. Spory o ważność uchwał spółek kapitałowych	11
2. Wskazywane w doktrynie przyczyny wykluczające zdatność arbitrażową sporów o ważność uchwał	12
3. Ocena argumentów doktryny przeciwko zdatności arbitrażowej sporów o ważność uchwał	13
4. Stanowisko autora	14
5. Spory o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa oraz o stwierdzenie ich nieważności	15
6. Poglądy wyrażone w orzecznictwie	16
7. Wydanie nakazu zapłaty	17
8. Stosowanie przepisów o postępowaniu nakazowym	18
9. Stanowisko autora	19
IV. Sprawy, które nie mogą być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego	20–23
1. Sprawy o alimenty	20
2. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego	21

3. Sprawy majątkowe z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz sprawy o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone	22
4. Wszelkie spory mogące wyniknąć między stronami w przyszłości	23
V. Skutek naruszenia art. 1157 KPC	24–25
1. Uchylenie wyroku sądu polubownego	24
2. Odmowa uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego	25
VI. Prawo właściwe do oceny zdatności arbitrażowej	26
1. Prawo właściwe do oceny zdatności arbitrażowej	26

I. Pojęcie zdatności arbitrażowej

1. **Zdatność arbitrażowa.** Artykuł 1157 KPC określa rodzaj sporów, które strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego. *De lege lata*, zdatność arbitrażową mają spory o prawa majątkowe oraz spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty. Zdantność arbitrażowa zrównana więc jest ze zdantnością ugodową; jeżeli (w przypadku gdyby spór prowadzony był przed sądem powszechnym) strony mogą zakończyć spór w drodze ugody, to dopuszczalne będzie także rozstrzygnięcie takiego sporu w drodze postępowania przed sądem polubownym. Spod właściwości sądów polubownych wyłączone zostały takie kategorie sporów, które dotyczą stosunków prawnych, co do których chodzi o zachowanie monopolu organów państwa (sądów) w zakresie realizacji określonych skutków prawnych; monopol ten powoduje, że ani strony w drodze umowy, ani sąd polubowny przez swój wyrok nie mogą doprowadzić do realizacji tych skutków (*T. Ereciński, K. Weitz, Sąd arbitrażowy, s. 120*).

2. **Wymóg określenia stosunku prawnego, z którego spór może wyniknąć.** Jak trafnie wskazał SA w Białymstoku w postanowieniu z 9.6.1992 r. (I ACz 115/92, Legalis), nie jest dopuszczalne poddanie przez strony pod rozstrzygnięcie wszystkich sporów, jakie w ogóle mogą między nimi wyniknąć w przyszłości, bez oznaczenia określonego stosunku prawnego. Dla ważności zapisu na sąd polubowny (przy założeniu istnienia zdantności arbitrażowej danego sporu) konieczne jest więc precyzyjne określenie stosunku prawnego, z którego spór ten może wynikać.

3. **Przesłanka zdantności arbitrażowej.** Przyjąć należy, iż przesłanką zdantności arbitrażowej jest abstrakcyjna możliwość dysponowania przez strony prawami wynikającymi z łączącego je stosunku prawnego, nie zaś możliwość zawarcia przez nie określonej ugody sądowej (por. wyr. SA w Warszawie z 10.2.2015 r., I ACa 1114/14, Legalis).

II. Sprawy, które mogą być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego

1. **Spory mające zdantność ugodową.** Pod rozstrzygnięcie sądu polubownego mogą zostać poddane spory mające zdantność ugodową (por. uwagę w Nb 1 powyżej).

2. **Spory z zakresu prawa pracy.** Zgodnie z art. 1164 KPC spory z zakresu prawa pracy mogą być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego tylko po powstaniu sporu, a zapis na sąd polubowny wymaga zachowania formy pisemnej.

3. **Zobowiązanie wekslowe.** Zobowiązanie wekslowe może być objęte zapisem na sąd polubowny (post. SN z 2.4.2003 r., I CK 287/02, OSNC 2004, Nr 6, poz. 100; odmiennie wyr. SA w Gdańsku z 9.7.1996 r., I ACr 560/96, Prawo Gospodarcze 1997, Nr 1, s. 63). Jak trafnie wskazał SN we wskazanym powyżej postanowieniu, art. 697 § 1 KPC (obecnie art. 1157 KPC) w zakresie wyłączającym spośród sporów o prawa majątkowe możliwość poddania pod rozstrzygnięcie sądu polubownego

sporów o alimenty ma charakter wyjątkowy i dlatego nie podlega wykładni rozszerzającej. Poza tym brak jest racjonalnych przyczyn upatrywania sensu podziału jurysdykcji między sąd polubowny (w zakresie stosunku podstawowego) i sąd państwowy (w zakresie zobowiązania wekslowego z weksła własnego o charakterze gwarancyjnym, wystawionego przez dłużnika ze stosunku podstawowego).

- 7 4. **Zabezpieczenie roszczeń.** Poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego nie wyłącza możliwości zabezpieczenia przez sąd roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 § 1 KPC), także gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone (art. 1166 § 2 KPC). Uprawnienie zespołu orzekającego do zabezpieczenia roszczenia w taki sposób, jaki uzna on za właściwy ze względu na przedmiot sporu, wprowadzają także regulaminy stałych sądów arbitrażowych (por. np. § 28 ust. 1 Regulaminu SAKIG, § 36 ust. 1 Regulaminu SAKL, § 26 ust. 1 Regulaminu SPZBP).
- 8 5. **Roszczenie z art. 18 ust. 1 pkt 5 ZNKU.** Zapisem na sąd polubowny może zostać objęte roszczenie o wydanie bezpodstawnie uzyskanych korzyści, o którym mowa w art. 18 ust. 1 pkt 5 ZNKU, jako spór o prawo majątkowe, pozostający w dyspozycji stron oraz mogący stać się przedmiotem zawartej między stronami ugody (por. post. SA w Poznaniu z 11.4.2013 r., I ACz 592/13, niepubl.).
- 9 6. **Spory z udziałem konsumentów.** Nie ma przeszkód do poddania pod rozstrzygnięcie sądu polubownego sporów z udziałem konsumentów, o ile tylko spełniają one warunki wynikające z art. 1157 KPC [*M. Białecki*, w: *J. Jankowski* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, s. 1776, Nb 9]. Zapis na sąd polubowny obejmujący spory wynikające z umów, których stroną jest konsument, może być sporządzony tylko po powstaniu sporu i wymaga zachowania formy pisemnej (art. 1164¹ § 1 KPC). W rozstrzyganiu takich sporów sąd polubowny (podobnie jak sąd powszechny) zobowiązany jest do uwzględnienia, że konsumenta nie wiążą nieuzgodnione indywidualnie postanowienia umowy, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (nieдозwolone klauzule umowne – por. art. 385¹–385³ KC).
- 10 7. **Spór o podział majątku wspólnego.** Małżonkowie mogą poddać rozstrzygnięciu przez sąd polubowny spór o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej, a w tym także spór o ustalenie nierównych udziałów w majątku wspólnym (por. post. SN z 7.3.1979 r., III CRN 10/79, OSNCP 1979, Nr 10, poz. 197).

III. Sprawy, co do których jest dyskusyjne, czy mogą być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego

- 11 1. **Spory o ważność uchwał spółek kapitałowych.** Jednym z najintensywniej dyskutowanych zagadnień w doktrynie prawa arbitrażowego jest zdatność arbitrażowa sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych (*R. Kos*, *Zdatność arbitrażowa*, s. 28 i n.). W doktrynie wskazuje się, że przyczynami mającymi wykluczać zdatność arbitrażową takich sporów jest uznanie, że stronom takiego sporu brakuje kompetencji do samodzielnego dysponowania przedmiotem sporu, którym jest zaskarżona uchwała, jak również fakt, iż orzeczenie arbitrażowe wywiera wpływ na sytuację prawną osób trzecich, z uwagi na rozszerzoną podmiotowo prawomocność orzeczenia uchylającego (względnie unieważniającego) zaskarżoną uchwałę [por. m.in. *T. Ereciński*, w: *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. V, s. 357–358 i 377 oraz *M. Spyra*, w: *S. Włodyka* (red.), *System Prawa Handlowego*, t. 2B, s. 510–511].

2. Wskazywane w doktrynie przyczyny wykluczające zdatność arbitrażową sporów o ważność uchwał. Brak kompetencji stron do samodzielnego dysponowania przedmiotem sporu wynikać ma:

- 1) ze specyfiki „charakteru” (natury) sporu uchwałowego,
- 2) z sankcji ewentualnej wadliwości, jaką jest nieważność względna takiej czynności, oraz
- 3) ze specyfiki konfiguracji podmiotowej sporów o ważność uchwały.

W tym kontekście wskazuje się przede wszystkim, iż skutek prawny realizowany za pomocą powództw o ważność uchwały nie może być osiągnięty bez orzeczenia sądu powszechnego, na podstawie woli stron (w drodze ugody nie może być uzyskany rezultat, do którego prowadzić ma zaskarżenie uchwały). Podnosi się także, iż spółka nie jest stroną umowy spółki i nie może czynić żadnych ustępstw w zakresie treści stosunku prawnego spółki (G. Suliński, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego*, s. 113).

W odniesieniu do drugiej z przeszkód mających wykluczać zdatność arbitrażową sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych sygnalizuje się przede wszystkim, iż legitymacji do zaskarżania uchwał nie mają organy zarządcze i nadzorcze, a jedynie – wskazani w art. 1163 KPC – wspólnicy i spółka. Legitymacja organów spółki nie może więc obejmować kompetencji do wytoczenia sporu o ważność uchwał przed sądem polubownym z uwagi na brak wyraźnego przepisu ustawy w tej materii, brak związania sądu polubownego przepisami o postępowaniu przed sądem powszechnym, jak również fakt, że postępowanie arbitrażowe musi się opierać na umowie o arbitraż, a stroną takiej umowy nie może być organ spółki.

3. Ocena argumentów doktryny przeciwko zdatności arbitrażowej sporów o ważność uchwał. Tymczasem, jak trafnie wskazuje R. Kos (*tenże*, *Zdatność arbitrażowa*, s. 33), obie podstawowe obiekcje przeciwko zdatności arbitrażowej sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych są chybione. Zdatność ugodowa sporu powinna być bowiem oceniana w sposób abstrakcyjny, oderwany od konkretnych okoliczności i uwarunkowań prawnych oraz od rozważań, czy ewentualna uгода zawarta przez strony byłaby dopuszczalna w świetle art. 203 § 4 w zw. z art. 223 § 2 KPC, przy zastosowaniu art. 917 w zw. z art. 58 KC. Spór o ważność uchwał ma zaś zdatność ugodową z tego względu, że uchylene uchwały (co jest celem procesu i skutkiem wyroku uwzględniającego powództwo) może zostać osiągnięte nie tylko poprzez wyrok, lecz także poprzez czynności konwencjonalne wspólników – w tym przypadku poprzez współdziałanie wspólników w ramach przysługującej im autonomii i podjęcie uchwały przeciwnej (do zaskarżonej). Dalej, dopuszczalność ugody w sprawie o ważność uchwały spółki kapitałowej zależy nie od tego, czy w ugodzie jest możliwe stwierdzenie jej nieważności, lecz od tego, czy podmioty dokonujące potencjalnie wadliwej czynności prawnej mogą doprowadzić do zakończenia powstałego na jej kanwie sporu – a taka możliwość istnieje w sporze o ważność uchwały spółki, skoro roszczenie procesowe o stwierdzenie nieważności uchwały wypływa ze stosunku tej spółki, który pozostaje w swobodnej dyspozycji wspólników, jeżeli tylko zgodnie współdziałają.

Zgodzić się także należy z R. Kosem (*tenże*, *Zdatność arbitrażowa*, s. 34), iż nie są przeszkodą dla uznania zdatności arbitrażowej sporów o unieważnienie uchwały skutki, jakie wywołuje wyrok sądu powszechnego w tym zakresie – skutki wyjątkowe, bo prawnokształtujące, i to, że rozciągają się z mocy szczególnych przepisów nie tylko na podmioty w sporze uczestniczące, lecz także na wspólników i członków organów spółki, którzy w sporze nie uczestniczyli. Rozszerzona podmiotowo prawomocność wyroku stanowi bowiem zawsze uzasadnienie interesu prawnego, indywidualnego i bezpośredniego dla interwencji takich podmiotów po stronie postępowania, której stanowisko popierają – ich pozycja to pozycja interwenienta

samoistnego. Przepisy procesowe w postępowaniu przed sądem powszechnym gwarantują im daleko posuniętą autonomię, jeżeli chodzi o realizację ich prawa do sądu.

- 14 4. Stanowisko autora.** Mając powyższe na względzie, przyjąć należy, iż wyrok w sporze o ważność uchwały spółki kapitałowej wydany w postępowaniu arbitrażowym może uzyskać taki walor jak wyrok wydany w postępowaniu przed sądem powszechnym – czego warunkiem jest jednak, aby wspólnicy na etapie uzgadniania klauzuli arbitrażowej ukształtowali sposób postępowania przed sądem polubownym w sprawie o ważność uchwały tak, by wszystkim podmiotom objętym skutkami wyroku arbitrażowego została zapewniona w toku postępowania arbitrażowego możliwość obrony ich spraw, analogicznie jak zapewniają im to przepisy KPC.
- 15 5. Spory o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa oraz o stwierdzenie ich nieważności.** Dyskusyjne pozostaje, czy pod rozstrzygnięcie sądu polubownego mogą zostać poddane spory o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, jak również o stwierdzenie ich nieważności.
- 16 6. Poglądy wyrażone w orzecznictwie.** W obecnym orzecznictwie dominuje pogląd wyrażony w postanowieniu SN z 18.6.2010 r. (V CSK 434/09, Legalis), iż strony „mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spór o ustalenie nieistnienia, ewentualnie nieważności umowy”. Podobnie w uchwale SN z 23.9.2010 r. (III CZP 57/10, OSNC 2011, Nr 2, poz. 14) wskazano, iż „spór o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy z powodu jej nieważności może być poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego”. Jak wyjaśnił SN, nie ma podstaw do szczególnego traktowania – z punktu widzenia zdatości ugodowej sporu dotyczącego konkretnego stosunku prawnego – okoliczności, że jego podłożem jest wadliwość czynności prawnej kreującej, przekształcającej lub niweczącej ten stosunek prawny; istotne jest nie to, czy przedmiotem ugody sądowej może być kwestia wadliwości tej czynności, powodującej jej nieważność, lecz to, czy stosunek prawny, którego ta czynność dotyczy, podlega dyspozycji stron, a tym samym, czy na tle tego stosunku możliwe jest – w ujęciu hipotetycznym – zawarcie ugody.
- 17 7. Wydanie nakazu zapłaty.** W doktrynie oraz judykaturze sporne jest, czy sąd polubowny uprawniony jest do wydania nakazu zapłaty.
- 18 8. Stosowanie przepisów o postępowaniu nakazowym.** W postanowieniu z 2.4.2003 r. (I CK 287/02, OSNC 2004, Nr 6, poz. 100) SN stwierdził, iż „w postępowaniu przed sądem polubownym nie jest wyłączone stosowanie przepisów o postępowaniu nakazowym (art. 484¹–497 KPC)”. Jak wskazał SN, do chwili rozpoczęcia postępowania przed sądem strony mogą określić tryb postępowania, który powinien być stosowany w toku rozpoznania sprawy, jeżeli zaś tego nie uczyniły, to sąd polubowny stosuje „taki tryb postępowania, jaki uzna za właściwy”, nie jest związany przepisami postępowania cywilnego, nie może jednak zaniechać wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności niezbędnych do rozstrzygnięcia sprawy. Jedynymi normami KPC, których strony nie mogą wyłączyć lub ich zmodyfikować w postępowaniu przed sądem polubownym, są bezwzględnie obowiązujące przepisy części piątej KPC, dotyczące właśnie tego sądu (por. też wcześniejsze orzeczenia SN: wyr. z 3.9.1998 r., I CKN 822/97, OSNC 1999, Nr 2, poz. 39 oraz post. z 1.3.2000 r., I CKN 845/99, BSN 2000, Nr 7, s. 7).
- 19 9. Stanowisko autora.** Z poglądem powyższym trudno jednak się zgodzić. Jak trafnie bowiem wskazał *T. Ereciński* [*tenże*, w: *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, s. 360–361]: po pierwsze, postępowanie przed sądem polubownym musi uwzględniać zasadę równego traktowania stron oraz zasadę, że każda ze stron ma prawo do wysłuchania i przedstawienia swoich twierdzeń oraz dowodów na ich poparcie, a po drugie, postępowanie przed sądem arbitrażowym ma

od początku charakter kontradiktoryjny i nawet w razie bezczynności pozwanego nie ma możliwości wydania wyroku zaocznego.

IV. Sprawy, które nie mogą być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego

1. **Sprawy o alimenty.** Zdatości arbitrażowej nie mają sprawy o alimenty – co 20 wynika wprost z brzmienia art. 1157 KPC.

2. **Sprawy z zakresu prawa rodzinnego.** Do spraw niemających natury 21 cywilnej przedmiotem ugody sądowej (a co za tym idzie, nieposiadających zdatości arbitrażowej) zaliczyć należy sprawy z zakresu prawa rodzinnego, tj. sprawy o rozwód i separację, sprawy o przysposobienie, sprawy o unieważnienie małżeństwa.

3. **Sprawy majątkowe z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz sprawy 22 o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone.** Nie mogą także być rozstrzygane przez sąd polubowny sprawy majątkowe z zakresu ubezpieczeń społecznych lub sprawy o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (*M. Uliasz*, Kodeks postępowania cywilnego, s. 1536, Nb 5).

4. **Wszelkie spory mogące wyniknąć między stronami w przyszłości.** Nie 23 jest dopuszczalne poddanie przez strony pod rozstrzygnięcie sądu polubownego wszystkich sporów, jakie w ogóle mogą między nimi wyniknąć w przyszłości, bez oznaczenia określonego stosunku prawnego (por. post. SA w Białymstoku z 9.6.1992 r., I ACz 115/92, Legalis).

V. Skutek naruszenia art. 1157 KPC

1. **Uchylenie wyroku sądu polubownego.** Brak zdatości arbitrażowej sporu 24 stanowi przesłankę uzasadniającą uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 2 pkt 1 KPC.

2. **Odmowa uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubow- 25 nego.** Zgodnie z art. 1214 § 3 pkt 1 KPC sąd odmawia uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, jeżeli według przepisów ustawy spór nie może być poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego.

VI. Prawo właściwe do oceny zdatości arbitrażowej

1. **Prawo właściwe do oceny zdatości arbitrażowej.** W doktrynie prawa sporne 26 jest, według jakiego prawa sąd polubowny powinien oceniać zdatość arbitrażową. Wskazuje się tutaj m.in. na prawo właściwe dla klauzuli arbitrażowej, prawo właściwe dla miejsca postępowania przed sądem polubownym, czy właściwość *legis fori* (por. *M. Jochemczak*, Kilka uwag na temat zagadnień kolizyjnoprawnych, s. 58). Najbardziej trafny wydaje się pogląd o konieczności stosowania przy ocenie zdatości arbitrażowej prawa polskiego przez sąd polubowny z siedzibą w Polsce oraz braku znaczenia, jakiemu prawu poddano umowę o arbitraż.

Art. 1158. [Pojęcie sądu]

§ 1. **Hećroć w części niniejszej mowa jest o sądzie, rozumie się przez to sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny.**

§ 2. **Przepisy części niniejszej stosuje się zarówno do sądu polubownego powołanego do rozstrzygnięcia poszczególnego sporu, jak i składu orzekającego powołanego w ramach stałego sądu polubownego.**